

บทที่ 5

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย และแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประชากรในการศึกษาคือ ตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนปริกตก ตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา จำนวนทั้งสิ้น 169 ครัวเรือน ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดการ มูลฝอยในครัวเรือน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบกัน สำหรับวิธีการวิจัย เชิงปริมาณนั้น ใช้การสัมภาษณ์โดยแบบสอบถามเพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม (Focus group) กับทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปริก รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลข่าวสารสำคัญในชุมชนปริกตกเพื่อศึกษาพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย ตลอดจนข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

- ข้อมูลทั่วไปของตัวแทนครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด มีอาชีพเกษตรกรมากที่สุด รายได้เฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 3,001-5,000 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพเป็นสมาชิกในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยแก่สมาชิกในครัวเรือน และส่วนใหญ่มีความถี่ในการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยแก่สมาชิกในครัวเรือน ไม่นั่นอน

1.2 การจัดการมูลฝอยของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

- ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ ต่อมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจต่อมูลฝอยและการจัดการมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่ยังมีความสับสนและยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องความหมายของมูลฝอยเปียก

ส่วนผลการศึกษาทัศนคติต่อเรื่องมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย โดยภาพรวมแล้ว พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับทัศนคติในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยแก้ปัญหามูลฝอยในชุมชนปรกติ รองลงมาคือการจัดการมูลฝอยที่ได้ผลมากที่สุด ควรเริ่มต้นจากครัวเรือนก่อน

1.3 พฤติกรรมการจัดการมูลฝอยของครัวเรือน

ผลการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการมูลฝอยของครัวเรือนพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าในครัวเรือนของตนไม่มีปัญหาจากการจัดการมูลฝอย ส่วนกลุ่มที่เห็นว่าในครัวเรือนของตนมีปัญหาจากการจัดการมูลฝอยนั้น ปัญหาจากกลิ่นเหม็นของมูลฝอยเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด

ผลการศึกษาปริมาณมูลฝอยในครัวเรือนจากการทำกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปริมาณมูลฝอยในครัวเรือนที่เกิดจากกิจกรรมการประกอบอาหารและการรับประทานอาหารมากที่สุด โดยมีประเภทของมูลฝอยที่ทิ้งในครัวเรือน คือ เศษอาหาร มากที่สุด

ผลการศึกษาการจัดการมูลฝอยของครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวิธีการเก็บรวบรวมมูลฝอยโดยการแยกประเภทมูลฝอยทุกประเภทใส่ในถุงก่อน แล้วนำไปทิ้งในถังรองรับมูลฝอย มากที่สุด รองลงมา คือ แยกบางประเภทเพื่อนำไปขาย

ในส่วนของการกำจัดมูลฝอย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทิ้งมูลฝอยลงในถังของเทศบาล มากที่สุด รองลงมา คือ ใช้การฝังมูลฝอย และพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทิ้งมูลฝอยทุกวัน

ผลการศึกษา การเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยในชุมชน ในช่วง พ.ศ. 2545 – 2546 ซึ่งจัดโดยทีมวิจัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การเข้าร่วมโครงการขยะแลกไข่ ส่วนโครงการ/กิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างในชุมชนปรกติส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมนั้น ได้แก่ กิจกรรมศึกษาดูงานด้านการจัดการมูลฝอยที่เทศบาล ต.ปากแพรก และเทศบาลเมืองปัตตานี เนื่องจากว่ากิจกรรมศึกษาดูงานนั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นกลุ่มเป้าหมายคือทีมวิจัยผู้ร่วมกระบวนการวิจัย

เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาหาแนวทางการจัดการมูลฝอยรูปแบบต่างๆที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำกลับมาประยุกต์ใช้กับชุมชนปริกตก

ส่วนการเข้าร่วมทำโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยใน ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในช่วง พ.ศ. 2547 จากการสำรวจแบบสอบถามซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด พบว่ากลุ่มตัวอย่างยังคงเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยในชุมชนบางโครงการและบางกิจกรรม ได้แก่ โครงการ/กิจกรรมสร้างจิตสำนึกและความตระหนักด้านการรักษาความสะอาดโครงการ/ กิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยในชุมชน โครงการ/กิจกรรมประกวดบ้านสะอาดน่าอยู่ และโครงการ/กิจกรรมขยะแลกไข่ โดยกลุ่มตัวอย่างมีการเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนมากที่สุด

ผลการศึกษาด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก จากการสำรวจแบบสอบถามซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ช่วยลดปริมาณมูลฝอยที่ต้องกำจัด มากที่สุด รองลงมาได้แก่ เป็นรายได้เสริม และการนำมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ ตามลำดับ

1.4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เคยทราบข่าวสารเรื่องมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย ทั้งนี้ผู้ได้รับข่าวสารส่วนใหญ่ได้รับทราบข่าวสารจากจากทีมวิจัยมากที่สุด รองลงมาคือ ได้รับทราบจากโทรทัศน์ และการพูดคุยกับคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ตามลำดับ เนื่องจากชุมชนปริกตกเคยได้ทำกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยมาอย่างต่อเนื่อง โดยสื่อด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตกที่สำคัญและเป็นสื่อหลัก คือ ทีมวิจัย นอกจากนี้สื่อจากโทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น ยังสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมพื้นที่

1.5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย $(\bar{X} + SD)$ (ดังกล่าวไว้ในบทที่ 4) เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก ส่วนการมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

1.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตค

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตค พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด สามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตค ได้ร้อยละ 41.7 ($R^2 = 0.417$) และมีตัวแปรอิสระเพียง 2 ตัวแปร ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตค ในด้านบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งได้แก่ บทบาทของทีมวิจัยในการจัดการมูลฝอย และรายได้เฉลี่ยของตนเอง

1.7 บทบาทของทีมวิจัยในการจัดการมูลฝอยในทัศนะของประชาชนในชุมชนปริกตค

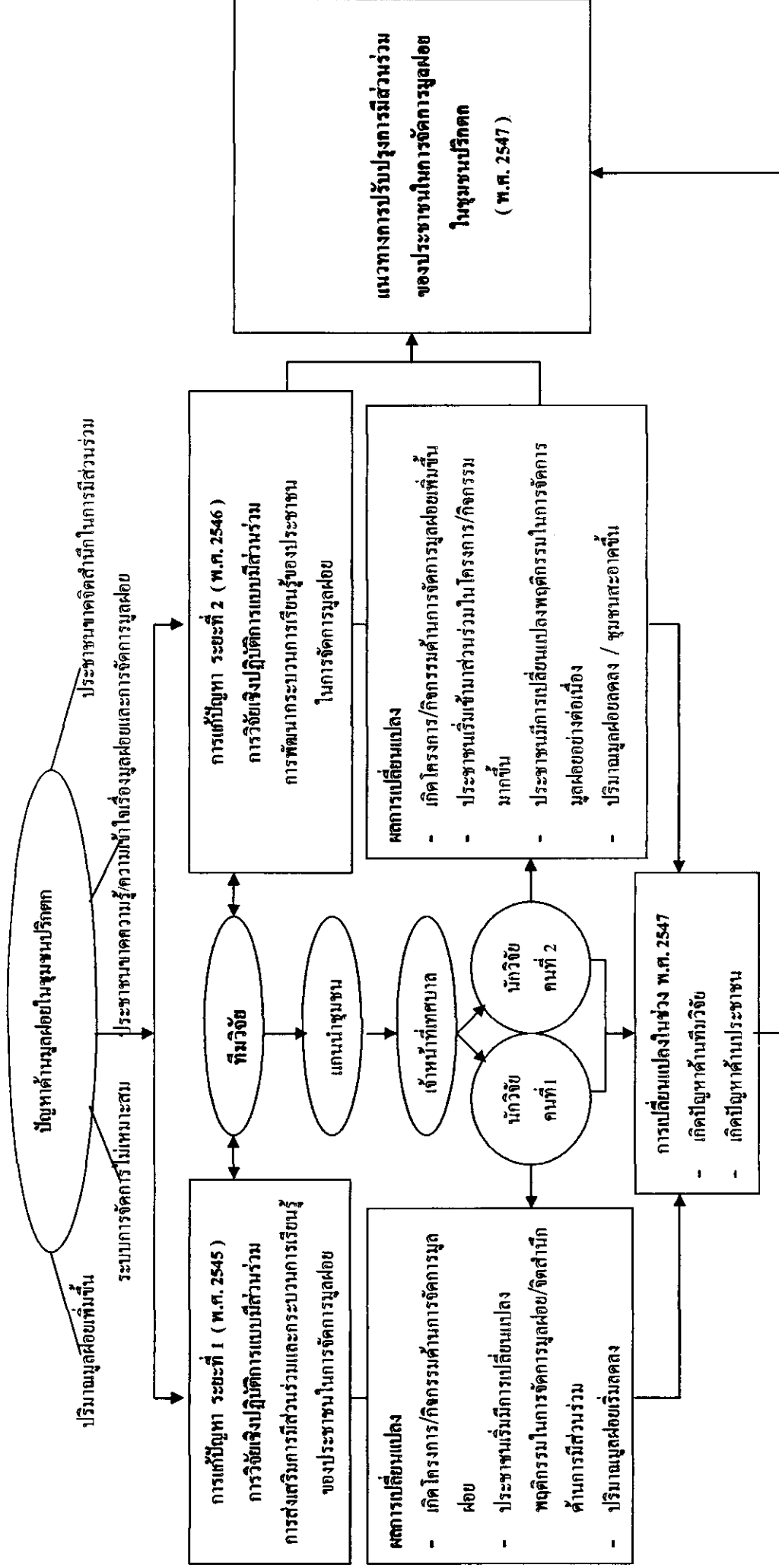
จากการศึกษาพบว่า ทีมวิจัยมีบทบาทในการจัดการมูลฝอยในชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีบทบาทในด้านการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องมูลฝอยและการจัดการมูลฝอยแก่สมาชิกในชุมชน มากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมโดยเข้าถึงประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่วนบทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านจัดการมูลฝอยนั้นอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่นๆ

1.8 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน ในชุมชนปริกตค

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าในชุมชนปริกตคไม่มีปัญหา มูลฝอย ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าในชุมชนปริกตคมีปัญหามูลฝอยนั้น คือ มีปัญหาในเรื่องไม่มีเวลา ซึ่งปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด และข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน ในชุมชนปริกตค ที่พบมากที่สุด คือประชาชนในชุมชนควรมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการจัดการปัญหามูลฝอยในชุมชน

1.9 ข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในจัดการมูลฝอย

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่า ประชาชนในชุมชนควรเข้ามา มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการจัดการปัญหามูลฝอยในชุมชน มากที่สุด นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐเพื่อขยายสู่ชุมชน รวมทั้งต้องการให้ผู้นำชุมชนกรรมการชุมชน และทีมวิจัย ควรมีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องการจัดการมูลฝอยในชุมชนให้มากยิ่งขึ้นตามลำดับ

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 - 2547

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการอภิปรายผลการวิจัยตามคำถามวิจัยที่ได้ตั้งไว้ในเบื้องต้น ดังนี้

2.1 พัฒนาการของการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก จากคำถามการวิจัยข้อ 1 พัฒนาการของการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก เป็นอย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตกนั้น แบ่งเป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกนั้น โดยมีนักวิจัยจากนอกพื้นที่ คือ นางสาวปานกมล พิสิฐอรรรถกุล ได้เข้ามาทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอย เป็นการเริ่มต้นจากทีมวิจัยเป็นผู้เสนอถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์มูลฝอยในปัจจุบันของชุมชน ให้ประชาชนได้รับทราบและเข้าใจ เนื่องจากสถานการณ์ด้านมูลฝอยไม่ได้เป็นสถานการณ์ที่เร่งด่วนที่เป็นปัญหาสำหรับประชาชนในชุมชน ทำให้ประชาชนยังไม่ตระหนักต่อปัญหา เนื่องจากเห็นว่ามูลฝอยในชุมชนยังมีปริมาณน้อยและไม่กระทบต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนโดยตรง ซึ่งทีมวิจัยได้ใช้เทคนิคและยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาประยุกต์ใช้ เป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึก และสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยในชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการลดปริมาณมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดใน ชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ร่วมกันถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการ จัดการมูลฝอยของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การรับรู้ปัญหา การศึกษาปัญหาด้านมูลฝอยในชุมชน การร่วมกันค้นหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม โดยมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆเป็นสื่อ ในการกระตุ้นเพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ก่อให้เกิดพัฒนาการด้านกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ซึ่ง สอดคล้องกับ Blake (อ้างถึงใน ปานกมล พิสิฐอรรรถกุล , 2545) กล่าวว่า ความสนใจต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของบุคคลอาจไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมเสมอไป จึงต้องมีการพัฒนาความสนใจโดยการสร้างให้เกิดความตระหนักต่อปัญหา โดยวิธีการที่สำคัญคือ การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารเพื่อเริ่มต้นสร้างความสนใจในการรับรู้ปัญหา และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันมากที่สุด และประเด็นนี้สอดคล้องกับ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ซึ่งเสนอว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน การดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านจัดการมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนปริกตกในช่วงดังกล่าว เป็นการมุ่งเน้นในด้านการ

สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ประชาชนในชุมชน โครงการและกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น จึงเน้นการรณรงค์ ปลุกจิตสำนึก เช่น โครงการอบรมความรู้ด้านมูลฝอย และโครงการเดินรณรงค์ร่วมด้วยช่วยกัน รักษาความสะอาดในชุมชน เป็นต้น ซึ่งสมาชิกที่มิใช่เป็นผู้ดำเนินงานเป็นส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนเป็นเพียงผู้รับรู้อีกกว่าไม่ได้ร่วมปฏิบัติมากนัก

ต่อมาในช่วงที่สอง ปี 2546 ซึ่งมีนักวิจัยจากนอกพื้นที่ คือ นายวิวัฒน์ อึ้งเจริญ ได้เข้ามาทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อเนื่องกัน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชนให้ดียิ่งขึ้น จึงเป็นการดำเนินที่มุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติมากขึ้น ไม่ได้เป็นเพียงแค่การรับรู้เท่านั้น โดยใช้เทคนิควิธีการที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสามารถขยายการเรียนรู้สู่ประชาชนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการมูลฝอย รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อการรวมกลุ่มกันทำงาน เช่น การรณรงค์เชิญชวน การกระตุ้น การแสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่าง และการให้ความรู้ ทำให้ประชาชนเกิดการยอมรับและได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมากขึ้น จนเกิดความต้องการที่จะกระทำด้วยตนเอง (วิวัฒน์ อึ้งเจริญ, 2546) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิพนธ์ ตันธเสวี (2528 : 68 อ้างถึงใน ศุภฤกษ์ โรจนธรรม, 2532) ที่กล่าวว่า การกระทำหรือพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ จะต้องมีความเหตุให้เกิดขึ้นเสมอ การที่มนุษย์มีพฤติกรรมร่วมกัน ต้องมีการกระตุ้นหรือสนับสนุนและจูงใจเป็นปัจจัยทำให้เกิดความอยากกระทำ นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเน้นให้กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นไปพร้อมกับการร่วมกันลงมือปฏิบัติจริงผ่านการศึกษาทั้งแบบทางการ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การร่วมปฏิบัติ และการศึกษาไม่เป็นทางการ เช่น การจับกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การถกเถียงปัญหา และการปรึกษาหารือ โดยใช้กลยุทธ์ในการสื่อสารแนวราบที่เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด จนทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น กิจกรรมคัดแยกมูลฝอย กิจกรรมขยะแลกของ และกิจกรรมการทำจุลินทรีย์น้ำ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดพัฒนาการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆมากขึ้นทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยที่เหมาะสม วิธีการเรียนรู้ดังกล่าว สอดคล้องกับข้อเสนอของจิตงานงค์ กิติกรดี (2532) ซึ่งกล่าวว่า การให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาขึ้นในพฤติกรรมมนุษย์ นั่นคือ จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ด้านทักษะทั้งทักษะในการคิดและทักษะในการทำ และด้านทัศนคติหรือสิ่งที่เรามีความรู้สึก กล่าวคือหลังจากได้ผ่านการเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชนปรักคกแล้ว ประชาชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น เช่น ทราบความหมายของมูลฝอย ประเภทของมูลฝอย ประโยชน์และโทษของมูลฝอย ตลอดจน

วิธีการจัดการมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับชุมชน ผลก็คือประชาชนส่วนใหญ่มีการคัดแยกมูลฝอยก่อนทิ้ง มีทั้งการแยกมูลฝอยเปียก เพื่อเอาไปทำปุ๋ย และเลี้ยงสัตว์ มูลฝอยแห้งที่สามารถนำไปขายได้ เช่น พวกพลาสติก กระดาษ เศษเหล็ก เป็นต้น รวมทั้งแยกมูลฝอยอันตรายไว้ต่างหากก่อนนำไปทิ้งถึงมูลฝอยที่เทศบาลจัดเตรียมให้ เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ส่วนด้านทัศนคตินั้น พบว่า ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยในทางที่ดีขึ้น ให้ความสนใจสถานการณ์มูลฝอยและปัญหามูลฝอยในชุมชนมากขึ้น มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการหาวิธีการลดปริมาณมูลฝอยในชุมชน จากเดิมที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าหน้าที่จัดการมูลฝอยเป็นหน้าที่ของเทศบาลต้องรับผิดชอบโดยตรง แต่หลังจากที่ได้มีกิจกรรมจัดการมูลฝอยประชาชนได้ปรับเปลี่ยนทัศนะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระและลดการพึ่งพาจากเทศบาลให้น้อยลง รวมทั้งเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของมูลฝอยมากขึ้น นำไปสู่การคิดหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในแก้ไขปัญหามูลฝอย ผลก็คือประชาชนส่วนใหญ่ได้มีการคัดแยกมูลฝอยก่อนทิ้ง มีทั้งการแยกมูลฝอยเปียก เพื่อเอาไปทำปุ๋ย และเลี้ยงสัตว์ มูลฝอยแห้งที่สามารถนำไปขายเพื่อเสริมสร้างรายได้ เช่น พวกพลาสติก กระดาษ เศษเหล็ก เป็นต้น รวมทั้งมีการแยกมูลฝอยอันตรายไว้ต่างหากก่อนนำไปทิ้งถึงมูลฝอยที่เทศบาลจัดเตรียมให้เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลของพัฒนาการการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยนั้น ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน คือ ปริมาณมูลฝอยในชุมชนลดลง ชุมชนสะอาดมากขึ้น (บุษยะ ทองเล็ก (สนทนา), 21 เมษายน 2547) ซึ่งวิวัฒน์ อึ้งเจริญ (2546) ได้สรุปว่า การดำเนินการจัดการมูลฝอยในชุมชนปรกติ ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย ขณะเดียวกันกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้ได้ส่งผลทำให้การเรียนรู้ของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการจัดการมูลฝอยในทางที่ดีขึ้นมีความเห็นใจพนักงานเทศบาลในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น รวมทั้งนำไปสู่พฤติกรรมจัดการมูลฝอยชุมชนที่เหมาะสม เช่น การคัดแยกมูลฝอยก่อนทิ้ง และการนำมูลฝอยไปทิ้งเป็นระเบียบเรียบร้อยและตรงเวลา ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการมาร่วมดำเนินการจัดการมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น สภาพบ้านเรือนที่สะอาดและเป็นผลดีต่อสุขภาพของประชาชนในชุมชน และซึ่งข้อสรุปนี้สอดคล้องกับ เดวิท แมทิวส์ (2540) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ก่อให้เกิดความรู้ ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่นำไปสู่การปฏิบัติและยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี และสอดคล้องกับคณะกรรมการสตรีโครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน (2531 : 49 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้จากการลงมือ

ปฏิบัติจริง ทั้งในการพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน หรือสภาพความเป็นอยู่ ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินอยู่นี้เป็นไปเพื่อสนองตอบต่อการแก้ปัญหาและสอดคล้องกับแผนการผลิตของชุมชน จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดพลวัตของการเรียนรู้ เมื่อได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไข และเมื่อได้แนวทางแล้วสมาชิกนำกลับไปลงมือปฏิบัติ แล้วกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียนและหาหนทางต่อไป โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ เป็นการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม และผลพวงจากการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าวยังช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้

2.2 พัฒนาการของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย

จากคำถามการวิจัยข้อ 2 คือ พัฒนาการของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ในชุมชนปริกตก เป็นอย่างไร

จากการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก ภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมจัดการมูลฝอย มาเป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปี ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ในชุมชนปริกตก โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง ซึ่งเห็นได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในระดับหนึ่ง คือ ประชาชนในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในหลายระดับด้วยกัน และลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างกันไป จากเดิมที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนปริกตก มีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยอยู่ในระดับน้อยมากถึงไม่มีส่วนร่วมเลย (ปานกมล พิธิฐอรธกุล, 2545) คือ เพียงรับทราบถึงการขอความร่วมมือในการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยเกิดขึ้นในชุมชน ตามการประชาสัมพันธ์และการชักชวนจากทีมวิจัย ซึ่งก็มีทั้งผู้ที่ยอมปฏิบัติตาม และไม่ยอมปฏิบัติ ซึ่งการมีส่วนร่วมเช่นนี้สอดคล้องกับข้อสรุปของสมเดช สิทธิพงศ์พิทยา (2544) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวชนบทผู้ยากจนในโครงการพัฒนาชนบท จังหวัดนนทบุรี ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับน้อย หมายถึง การร่วมรับทราบการดำเนินงานของโครงการพัฒนาต่างๆ โดยอาจให้ความร่วมมือ และสนับสนุนบ้างบางกรณี หรืออาจไม่ให้ความร่วมมือก็ได้

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก โดยแยกเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย ในด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับสูงกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้อาจเนื่องจากว่า หลังจากที่มีโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยเกิดขึ้นในชุมชนไปได้ระยะหนึ่ง ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อมร่วมกันเป็นรูปธรรม ซึ่งผลที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือมีมูลฝอย

ที่เป็นภาระในการกำจัดของเทศบาลน้อยลงและชุมชนมีความสะอาดมากขึ้น รวมทั้งได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมในรูปของรายได้เสริมจากการนำมูลฝอยไปแลกเป็นสิ่งของและจากการขายมูลฝอย ชุมชนไม่เป็นแหล่งแพร่กระจายของเชื้อโรค ปัญหาเรื่องการแพร่ระบาดของโรคติดต่อน้อยลง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปัญญา จิตบรรจง (2544) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชน ในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พบว่า ผลประโยชน์ตอบแทนทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านคำนึงถึงมากในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุด ส่วนผลประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงินนั้น เป็นผลประโยชน์ในแง่ที่ทำให้ชาวบ้านได้รับความสะดวกสบายหรือชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจรรยาพันธ์ เขียววิทย์ (2545) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาพื้นที่ป่าเขาหลวงและชุมชนบ้านคีรีวง ตำบลท่าโหล่น อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์อยู่ในระดับสูง เนื่องจากประชาชนต้องพึ่งพาทรัพยากรเกือบทุกชนิดของพื้นที่ป่าเขาหลวง เพื่อการยังชีพและดำรงชีวิตประจำวัน

ส่วนการมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆทั้งสี่ด้าน ได้แก่ ด้านค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้านคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน ด้านดำเนินงาน และด้านการประเมินผลนั้นอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การที่ประชาชนในชุมชนปรักถก มีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่าประชาชนได้รับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์มูลฝอยในปัจจุบันที่เกิดขึ้นในชุมชน จากการนำเสนอโดยทีมวิจัย ทำให้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ เริ่มมีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น รับรู้ เอาใจใส่และเกิดความตระหนักร่วมกันมากขึ้นถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหามูลฝอย รวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากปัญหามูลฝอย เห็นว่าปัญหามูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาคำนี้ได้โดยหน่วยงานภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมกันหาทางแก้ปัญหาโดยเร่งด่วนในฐานะเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหามูลฝอยโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เสน่ห์ จามริก และคณะ (2524 อ้างถึงใน ปัญญา จิตบรรจง, 2544) ที่ได้กล่าวว่า จุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมใดๆ นั้น คือ กิจกรรมนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความเกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องๆไป ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านั้นต้องเกิดจากความตระหนักถึงปัญหาและ

ผลกระทบร่วมกันของประชาชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องและสนองความต้องการของประชาชน ดังที่ รัตนา บุญมัทธะ (2534) ได้เสนอแนะว่า การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมกันในการค้นหาปัญหาและสาเหตุต่างๆที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงหรือกระทำการ ไปสู่เป้าหมายนั้นๆ ด้วยตัวของเขาเอง โดยการระดมพลังสร้างสรรค์ในชุมชนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความคิดริเริ่ม ความต้องการทักษะความรู้ ทุน แรงงาน และทรัพยากรชุมชน โดยการแก้ปัญหาชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองของชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ ทั้งนี้ เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้น คือ ประชาชนต้องมีความตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน ต้องมีเวลาและต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมหรือไม่ถูกบังคับให้ต้องเข้ามามีส่วนร่วม (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527)

2. การที่ประชาชนในชุมชนปรักคก มีส่วนร่วมคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า แม้ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มมีรวมกลุ่มการพูดคุยและแสดงความคิดเห็นในเรื่องแนวทางแก้ปัญหาตลอดกับบุคคลต่างๆ เช่น ครอบครัว และเพื่อนบ้านตามสถานที่ต่างๆในชุมชน เช่น ร้านค้า ร้านน้ำชา มัสยิดมากขึ้น แต่ยังไม่ได้ร่วมกันเสนอแนะแนวทางดำเนินงานกับทีมวิจัยเพื่อแก้ปัญหาตลอดมากนัก เพราะจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ที่ผ่านมากการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆด้านการจัดการมูลฝอยเป็นการกำหนดจากทีมวิจัย และนำมาเสนอแนวทางเพื่อให้ประชาชนเป็นผู้เข้าร่วมปฏิบัติ เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นถึง แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านมูลฝอยในชุมชนผ่านโครงการอบรมเรื่องมูลฝอยและสาริดการทำปุ๋ยหมัก ทำให้ประชาชนมีโอกาสจำกัดในการเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมด้วยตนเองหรืออาจมีโอกาสเข้าไปร่วมเสนอแนะความคิดเห็นในที่ประชุมอยู่บ้าง แต่มักร่วมขมมือสนับสนุนตามที่ประธานในที่ประชุมเสนอ โดยบางครั้งอาจไม่ได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริง ทำให้บางกิจกรรมต้องหยุดชะงักและไม่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากที่ทีมวิจัยไม่ได้เป็นแกนนำในการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชนอีกต่อไป ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณุจนา สุภจรรยา (2527 : 32 อ้างถึงใน สุภฤกษ์ โรจนธรรม , 2532 : 36) ที่ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในกิจกรรมกองทุนฯและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้านภาคเหนือ พบว่า ขั้นตอนการวางแผนถูกกำหนดโดยเจ้าหน้าที่โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมเสียเองเกือบทั้งหมด ทำให้ประชาชนต้องเข้าร่วมด้วยความเกรงใจ และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ บัญชร แก้วส่อง และคณะ (2543) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เป็นการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo Participation) เพราะประชาชนอาจไม่มีโอกาสใด ๆ ในการตัดสินใจดำเนินโครงการ เพียงแต่ขอมให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามการตัดสินใจของผู้อื่นเท่านั้น ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับ

ข้อสรุปในงานวิจัยของปานกมล พิสิษฐอรรรถกุล (2545) ที่พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ในชุมชนปริกตค ได้มีโอกาสร่วมกันแสดงความคิดเห็นและเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหามูลฝอยในชุมชน แต่เป็นผ่านแสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางผ่านการสัมภาษณ์โดยทีมวิจัยในการเก็บข้อมูลของชุมชนจากขั้นตอนของการศึกษาปัญหามูลฝอยในชุมชน และผ่านเวทีในโครงการอบรมเรื่องมูลฝอยและสาธิตการทำปุ๋ยหมัก ซึ่งหากประเมินในเชิงคุณภาพตามกรอบแนวคิดของ บัญชร แก้วส่อง และคณะ (2543) แล้ว เรียกว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมบางส่วน (Partial participation) เพราะแม้ประชาชนมีโอกาสเสนอแนะและแสดงความคิดเห็น แต่ยังไม่มีส่วนพอในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ต้องการ เนื่องจากกระบวนการวิจัยยังไม่สามารถพัฒนาจนถึงขั้นของการจัดประชาพิจารณ์ในชุมชนได้ แต่ผลการวิจัยนี้ขัดแย้งกับผลการวิจัยของ อภิรดี กันเดช (2538 อ้างถึงใน กำลาทิพย์ เศรษฐวิชัย, 2546) ที่ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาขององค์กรเอกชน พบว่า หากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการส่วนใหญ่ มีบทบาท ในการกำหนดโครงการและนำเสนอโครงการเอง ทำให้รูปแบบการดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ เนื่องจากได้มีการคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาของกิจกรรมด้วย

3. การที่ประชาชนในชุมชนปริกตค มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและกิจกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชน ระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน ประกอบกับมีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกันในการได้รับความรู้ความเข้าใจจากทีมวิจัยมากขึ้น จึงเกิดความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีในการช่วยกันพัฒนาชุมชน ทำให้มีส่วนร่วมได้ง่ายและสามารถปฏิบัติได้ทันที และจากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยในชุมชน และกิจกรรมการรักษาความสะอาดบ้านเรือนอย่างต่อเนื่อง เพราะประชาชนได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมอย่างชัดเจน คือ ช่วยลดปริมาณมูลฝอยในชุมชน ชุมชนสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของมูลฝอยที่สามารถขายได้ และนำไปแลกเปลี่ยนใช้ในโครงการขยะแลกไข่ในชุมชน ผลงานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของปานกมล พิสิษฐอรรรถกุล (2545) ที่ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยของชุมชน พบว่า ประชาชนโดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอย เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) เป็นผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอย ผ่านโครงการจัดอบรมความรู้เรื่องมูลฝอยและสาธิตการทำปุ๋ยหมัก (2) ร่วมปฏิบัติในกิจกรรมการแก้ปัญหามูลฝอยในชุมชน เช่น การให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดในชุมชน ตามโครงการรณรงค์ร่วมด้วยช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลศักดิ์ ธรรมาวุฑฒ (2545) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการคัดแยกมูลฝอยของเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการคัดแยกมูลฝอยด้านการดำเนินงานชัดเจนกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากการคัดแยกมูลฝอยก่อนหน้านั้นประชาชนได้มีการปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานแล้ว เพราะทำให้ได้รับประโยชน์จากการคัดแยกมูลฝอย ในรูปของเงินหรือผลประโยชน์อื่นๆอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับแนวคิดของ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 อ้างถึงใน ปัญญา จิตบรรจง, 2544) ซึ่งได้กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกันรับผิดชอบและร่วมกันแก้ไขปัญหาในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง นำมาซึ่งความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ทั้งนี้ ชินรัตน์ สมสืบ (2539 : 104 อ้างถึงใน นพคุณ แก้วประไพ 2545 : 39) ได้เสนอแนะว่า การปฏิบัติตามโครงการมีผลต่อประชาชนน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของเป้าหมายของโครงการนั้นๆ และการทำความเข้าใจก็มีความจำเป็นเพื่อลดการแย้งชิงผลประโยชน์และสร้างความสมานฉันท์ของการปฏิบัติที่เป็นขั้นเป็นตอน ประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับ เจมส์ บาร์เบอร์ (1972 อ้างถึงใน วิเชียร อุบุญญา, 2543) ที่กล่าวว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นบุคคลจะพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้รับทั้งทางวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว การรับประโยชน์นอกจากต้องพิจารณาในมิติของปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ ภายในกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผลในทางบวกและผลในทางลบที่เป็นผลเสียด้วย

4. การที่ประชาชนในชุมชนปริกตก มีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานในระดับปานกลาง ถือว่า ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าด้านอื่นๆ อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมด้านร่วมติดตามผลและประเมินผลเป็นกิจกรรมขั้นสุดท้ายของการดำเนินงานที่มีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมที่ประชาชนสามารถเข้าร่วมในการประเมินผล ได้แก่ การร่วมประชุม สรุป การดำเนินงาน การสังเกต พฤติกรรมการร่วมดำเนินกิจกรรมด้านจัดการมูลฝอยของสมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของเทศบาล การติดตามรับทราบผลการดำเนินงานของทีมวิจัย รวมทั้งการแจ้งผลการดำเนินงานต่างๆเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชน แก่ทีมวิจัยเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม แต่จากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนไม่สามารถเข้าไปร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้ทุกกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดตามรับทราบผลการดำเนินงานของทีมวิจัย รวมทั้งการแจ้งผลการดำเนินงานต่างๆเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชน แก่ทีมวิจัยเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ในระดับน้อย เนื่องจากประชาชนบางส่วนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นและบางส่วนไม่ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหรือสม่ำเสมอเพราะไม่มีเวลา ทำให้ขาดความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องกับกิจกรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่พบว่าที่ผ่านมามีส่วนร่วมด้านการประเมินผลในชุมชนปริกตกเป็นการดำเนินงานโดยทีมวิจัยเป็นส่วนใหญ่

โดยใช้วิธีการสังเกตและสอบถามความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งบางครั้งอาจไม่ได้ข้อมูลที่เกิดจากความรู้สึกที่แท้จริงของประชาชน เนื่องจากว่ามีประชาชนบางส่วนเกิดความเกรงใจทีมวิจัย

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ในชุมชนปริกตก มีพัฒนาการจากการมีส่วนร่วมระดับน้อยถึงไม่มีส่วนร่วมเลย มาเป็นการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และหากพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกรอบขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ด้านแล้ว เห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนปริกตกได้มีการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ปานกมล พิสิฐอรุณกุล (2545) ที่กล่าวว่า หลังจากผ่านกระบวนการวิจัยปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตกแล้ว ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงจากระดับการมีส่วนร่วมน้อยมากถึงไม่มีส่วนร่วมเป็นการมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับปานกลาง ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อพัฒนาการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก คือ บทบาทของทีมวิจัย ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนปริกตก ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆด้านการจัดการมูลฝอยในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้ชุมชนปริกตกประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหามูลฝอยในระดับหนึ่ง จนได้รับเลือกจากเทศบาลตำบลปริกให้เป็นชุมชนนำร่องในการจัดกิจกรรมรณรงค์คัดแยกมูลฝอยชุมชน (เทศบาลตำบลปริก, 2546) ซึ่งประเด็นนี้มีความสอดคล้องกันทั้งจากผลการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ จากการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชนในชุมชนปริกตก ได้แก่ บทบาทของทีมวิจัย ในด้าน ต่างๆ เช่น การวางแผนแก้ไขปัญหาและดำเนินการจัดการมูลฝอย การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย การชักชวน รณรงค์ กระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการจัดการมูลฝอย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในด้านการกำหนดโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชน ซึ่งในทัศนะของประชาชนในชุมชนปริกตกนั้น ทีมวิจัยมีบทบาทด้านดังกล่าวสูงเนื่องจากในช่วงระยะที่ดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยเป็นแกนนำในการแก้ปัญหามูลฝอยในชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่ขั้นศึกษาปัญหาจนถึงการติดตามประเมินผล ซึ่งหากพิจารณาลักษณะการมีส่วนร่วมแล้ว จัดได้ว่าทีมวิจัยมีส่วนร่วมระดับมาก ผลงานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปานกมล พิสิฐอรุณกุล (2545) ที่กล่าวว่าทีมวิจัยจัดเป็นกลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมในระดับมาก เนื่องจากได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ และได้รับการรับฟังจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และได้รับการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ จัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation)

การที่ทีมวิจัยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยในชุมชน อยู่ในระดับมากนั้น อาจมีข้อดีและข้อเสียต่อการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชนปริศก กล่าวคือ ในส่วนของข้อดีนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่างๆ ซึ่งถือเป็นความพยายามในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจ สามารถปฏิบัติงานที่ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมีผลประโยชน์ร่วมกันและประสบความสำเร็จร่วมกัน ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการในการค้นหาปัญหาและแก้ไขปัญหาก หากประชาชนนำเอากระบวนการเรียนรู้ทางสังคมไปใช้แก้ไขปัญหากโดยการหาทางเลือกที่เหมาะสมให้กับตน ครอบครัว และชุมชน ทำให้สามารถเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง (ธนพรรณธานี, 2540 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543) ส่วนในด้านข้อเสีย ก็คือ อาจทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดการคาดหวังที่จะพึ่งพา ได้รับการช่วยเหลือ การอุปถัมภ์ และฝากความสำเร็จไว้กับทีมวิจัยในภายหน้า จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางความคิดของประชาชนที่ต้องเป็นผู้รับตลอด ซึ่งหากไม่เป็นไปตามที่ต้องการ ก็ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองและไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ トラบคที่การพัฒนาชุมชนยังอยู่ในรูปของการช่วยเหลือการสงเคราะห์ หรือหยิบยื่นให้แก่ประชาชนโดยหน่วยงานรัฐเพียงด้านเดียว อาจทำให้การพัฒนาไม่ได้ผล แต่หากใช้วิธีกระตุ้นเตือนช่วยประชาชนให้ใช้สิ่งที่มีอยู่ทั้งกายและใจ รวมทั้งทรัพยากรต่างๆด้วยความสมัครใจแล้ว สิ่งนั้นย่อมจะเกิดผลยิ่งขึ้น (คารง สุนทรสารทูล, 2531 อ้างถึงใน สุวิทย์ จำปา, 2532) นอกจากนี้การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า ตั้งแต่ปี 2547 ชุมชนปริศกเริ่มประสบปัญหาการขาดความต่อเนื่องด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งไม่มีความเคลื่อนไหวใดๆ ด้านการจัดการมูลฝอยเพิ่มเติมจากที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งด้านกระบวนการกลุ่ม และการประสานงานระหว่างเทศบาลกับชุมชน ทำให้กิจกรรมต่างๆหลายกิจกรรมได้หยุดชะงักลงเหลือเพียงกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยที่ยังคงมีการดำเนินการอยู่ เพราะในทัศนะของประชาชนเห็นว่าทีมวิจัยทอดทิ้งประชาชนทำงานไม่จริงจัง เนื่องจากว่าทีมวิจัยไม่ได้เป็นแกนนำและไม่ได้มีบทบาทหลักในการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชนอีกต่อไป แต่ทีมวิจัยนั้นมีมุมมองที่ต่างไป คือ ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยตนเอง ทีมวิจัยเป็นเพียงผู้นำการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น เนื่องจากชุมชนไม่ได้เป็นชุมชนที่มีความพร้อมด้านความเข้มแข็งมาก่อนหนึ่ง หน้าที่ของผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือเป็นผู้กระตุ้นเตือนประชาชนให้รู้จักคิดริเริ่ม เป็นผู้คิดต่อรวมกำลังของประชาชนให้รู้จักช่วยเหลือตนเองได้ โดยเข้าไปคลุกคลีและเป็นกันเองกับประชาชนตลอดจนแนะแนวทางในการปฏิบัติงานและช่วยวางโครงการดำเนินงานในท้องถิ่น (สุวิทย์ ชัยวร

พันธ์, 2531 อ้างถึงใน สุวิทย์ จำปา, 2532) และเมื่อเกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ดังกล่าว จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหามูลฝอยอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปรักตกมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรภายในชุมชนและองค์กรภายนอกชุมชน ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เพราะแต่ละขั้นตอนมีความสำคัญ และความต่อเนื่องที่ส่งผลต่อขั้นตอนต่อไป ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหา ทำให้การดำเนินงานมีความสอดคล้องและเป็นเอกภาพ สามารถพัฒนาให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ อรพันธ์ สุทธิพันธ์ (2533) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประชาชนควรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่ การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ รวมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์ และการประเมินผลด้วยตนเอง จึงจะเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ สัมพันธ์ เศรษฐกิจ (อ้างถึงใน สุวิทย์ จำปา, 2532) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ต้องพิจารณาถึงการมีขอบข่ายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ คือ การร่วมค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา วิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา เลือกวิธีการและวางแผนการแก้ปัญหาและดำเนินการตามแผน ตลอดจนประเมินผลวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จ ทั้งนี้จะต้องดำเนินงานด้วยประชาชนเอง

2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปรักตก จากคำถามการวิจัยข้อ 3 คือ ปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ในชุมชนปรักตก

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยด้านบทบาทของทีมวิจัยและรายได้เฉลี่ยของตนเอง มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

2.3.1 ปัจจัยด้านบทบาทของทีมวิจัย ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของทีมวิจัยมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในด้านบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหมายความว่า ทีมวิจัยที่มีบทบาทสูงนั้นสามารถช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยสูงด้วย เพราะประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็นว่า ทีมวิจัยมีบทบาทสำคัญ ในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย ตลอดจน กระตุ้น ส่งเสริม ให้ประชาชนเกิดความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการมูลฝอยในชุมชน จนสามารถประสบผลสำเร็จได้ ข้อค้นพบของผู้วิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ อังคณา อาตมิยะนันท์ (2530 : บทคัดย่อ อ้างถึงใน

ปัญญา จิตบรรจง, 2544) กล่าวว่า หากผู้นำมีบทบาทมาก ช่วยผลักดัน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองจนในที่สุดสามารถสร้างแกนนำในการพัฒนาให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้สามารถสร้างการยอมรับและระดมความร่วมมือของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบตลอดทั้งกระบวนการ โดยให้ความร่วมมือในการดำเนินการเป็นอย่างดี และช่วยให้ประชาชนเข้าใจและมีความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สุชาติ บรรจงการ (2544) กลุ่มผู้นำ ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ชุมชนเกิดความคิดและความตระหนัก รวมทั้งริเริ่มในการทำกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ห้วยทะเล ในชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ส่งผลให้ชาวบ้านที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อกลุ่มผู้นำ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และผลงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ วิฑูรย์ คงสวัสดิ์ และสหัส พุทธสุข (2529 อ้างถึงใน สุกฤกษ์ โรจนธรรม 2532 : 42) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านตัวอย่าง บ้านไสขรบ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด คือ การชักชวนของผู้นำในหมู่บ้าน รวมทั้งงานวิจัยของ วรากรณ์ จิตศิริโกมล และคณะ (2528 : 37 อ้างถึงใน สุกฤกษ์ โรจนธรรม 2532 : 42) ที่ศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่นต่องานพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าผู้นำท้องถิ่นที่เป็นกรรมการหมู่บ้านในโครงการสาธารณสุขมูลฐาน มีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว เป็นผลมาจากการทำงานที่ประชาชนที่ทัศนคติที่ดีและมีความเชื่อต่อผู้นำในหมู่บ้าน และสอดคล้องกับข้อสรุปของสุนทร สว่างสาลี (2530 : 93 -98) ที่ศึกษาการจัดการป่าชุมชนในเขตนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล ใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านไครและบ้านผังปาล์ม พบว่า คณะกรรมการมีความเข้มแข็งและรับผิดชอบในการดูแลรักษาป่าเป็นอย่างดี ทำให้สมาชิกในหมู่บ้านส่วนใหญ่ยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับตลอดจนรู้สึกรักและหวงแหนป่าของตน ทำให้ไม่มีการบุกรุกเพิ่มขึ้นและปล่อยให้ป่าฟื้นสภาพเองตามธรรมชาติ

2.3.2 ปัจจัยด้านรายได้ของตนเองต่อเดือน ผลการศึกษาพบว่า รายได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในด้านบวก อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติหมายความว่า ผู้ที่มีรายได้สูงจะมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2539 อ้างถึงใน กมลศักดิ์ ธรรมาวุฑฒ, 2545) ได้ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของประชาชนในเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนที่มีรายได้ดีนั้น เห็นด้วยกับการแยกมูลฝอยมากกว่าชุมชนที่มีรายได้ต่ำกว่า ในทำนองเดียวกัน ผลการศึกษาของวิวัฒน์ ภูคนองศรี (2537 : บทคัดย่อ อ้างถึงใน สุรเดช มาสินทพันธ์, 2545) ที่ได้

ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ในจังหวัดปัตตานี พบว่า ผู้ที่มีรายได้อาจต่างกัน ทำให้การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ผู้ที่มีรายได้น้อยจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัว ทำให้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมน้อยกว่าผู้ที่มีรายได้สูงกว่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2524 อ้างถึงใน สุภาณี อ่อนชื่นจิต และคณะ, 2530) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนชาวจีน กรณีศึกษาหมู่บ้านเขาติบ ตำบลวัดน้ำลัด อำเภอไพศาลี ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผู้เข้าร่วมจะเป็นผู้มีฐานะดี เนื่องจากเวลาปฏิบัติกิจกรรมเป็นเวลาที่ประกอบอาชีพ และผู้ที่มีฐานะชาวจีนจะร่วมโครงการในลักษณะของการออกเงินไม่ได้ แต่ขัดแย้งกับงานวิจัยของจักรพงษ์ ทองเพชร (2539 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาจังหวัดที่ใช้งบประมาณตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรณีศึกษา จังหวัดสตูล พบว่า ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกันมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของนฤเทพ สิทธิชาญคุณะ (2541) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า รายได้ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย

2.4 ปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการมูลฝอย โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปรกติ จากคำถามการวิจัยข้อ 4 คือ ปัญหาและอุปสรรคในการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการมูลฝอย โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชนปรกติ มีอะไรบ้าง

จากผลการศึกษา สามารถสรุปประเด็นได้ 2 ประเด็น คือ

2.4.1 ปัญหาที่เกิดจากทีมวิจัย ได้แก่ ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการทำงานของทีมวิจัย เนื่องจากขาดนักวิจัยที่เป็นคนกลางในการประสานงานระหว่างทีมวิจัยด้วยกัน และระหว่างทีมวิจัยกับประชาชน คือ นางสาวปานกมล พิสิษฐอรรรถกุล และนายวิวัฒน์ อึ้งเจริญ ซึ่งที่ผ่านมา โดยที่ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานนั้นนักวิจัยผู้ร่วมทีมวิจัยทั้งสองคนมีบทบาทสำคัญในการคิด ริเริ่ม และกระตุ้นชักชวนและส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งติดต่อประสานงานแทนทีมวิจัยในกรณีที่ทีมวิจัยติดภารกิจต่างๆ แต่ภายหลังที่ทั้งสองคนออกจากพื้นที่ไปแล้ว ทำให้ผู้ร่วมทีมวิจัยที่เหลือ ต้องทำการปรับเปลี่ยนเวลาการทำงานใหม่ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องของเวลาตามมา เนื่องจากไม่สามารถจัดสรรแบ่งเวลา เพราะทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีข้อจำกัดด้านภาวะผู้นำเนื่องจากเป็นผู้หญิงทั้งหมด และต้องมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบด้านครอบครัวที่ต้องดูแลด้วย ประกอบกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเนื่องจากมีหน้าที่การทำงานที่ต้องรับผิดชอบหลักหลายด้านมากมาย ทำให้เมื่อมีการนัดประชุมเพื่อวางแผนในการทำงานระหว่างทีมวิจัย เกิดปัญหาความไม่พร้อมระหว่างทีมวิจัย ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นเอกภาพในการทำงาน และบางครั้งก็ไม่สามารถสั่งการให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติให้เข้าไปช่วยเหลืออำนวยความสะดวก

ความสะดวกด้านกำลังงาน และอุปกรณ์ ได้ตามความต้องการของประชาชน เพราะมีบุคลากรและจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ส่งผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง เนื่องจากขาดการวางแผนในการประชาสัมพันธ์เชิงลึก จากเดิมช่วงที่มีโครงการใหม่ๆ ที่มียุทธศาสตร์ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์แบบเชิงรุก คือคือใช้วิธีการเสริมแรงจูงใจด้วยการเดินรณรงค์ การแจกอุปกรณ์ การสาธิตให้เห็นเป็นตัวอย่าง และการเดินเคาะประตูบ้าน เป็นต้น แต่พอหลังจากที่ไม่มีโครงการแล้วที่มียุทธศาสตร์ได้ลดรูปแบบการประชาสัมพันธ์ลงเป็นเพียงการเขียนเขียน เพื่อชักถามพูดคุยติดตามผลเป็นระยะๆเท่านั้น ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการเอาใจใส่เท่าที่ควรและเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วม ซึ่งการดำเนินงานแบบนี้เป็นการมุ่งประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมมือก่อนดำเนินโครงการเพียงด้านเดียว ซึ่งในความต้องการนั้นควรได้ทำการประชาสัมพันธ์ถึงผลงานที่ประชาชนได้ร่วมมือกันด้วย เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนภายในชุมชนรวมทั้งภายนอกชุมชนได้สนับสนุนและให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง ปัญหาดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับข้อค้นพบกับงานวิจัยของ ไสรัง เทือกเพ็ช (2537) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร : กรณีศึกษายานโคกนาโก ตำบลโคกนาโก อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านคือ สมาชิกบางคนไม่มีเวลาว่างในการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มมีวัตถุประสงค์ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก และการบริหารงานกลุ่มไม่ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และผลงานวิจัยของ สุนีย์ คุณฎีพิทักษ์ (2544) ที่ศึกษาความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีผลต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีศักยภาพเพียงพอในการส่งเสริมการศึกษาในท้องถิ่น เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และความรู้ความเข้าใจในการศึกษา และข้อสรุปของ ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (อ้างถึงใน สุวิทย์ จำปา, 2532) ที่กล่าวว่า สาเหตุประการหนึ่งที่ประชาชนขาดความร่วมมือ เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์หรือกลวิธีการสื่อสาร

2.4.2 ปัญหาที่เกิดจากประชาชน ได้แก่ ปัญหาการขาดจิตสำนึกของประชาชนในชุมชน เนื่องจากเห็นว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงแล้ว คือ หน่วยงานเทศบาล และคนก็ไม่ได้รับความเดือดร้อนและผลกระทบจากปัญหามลพิษ นอกจากนี้ยังเกิดจากการที่ประชาชนไม่มีความรู้ เพราะได้รับการศึกษาน้อย จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก และส่วนหนึ่งไม่มีเวลาต้องทำงาน ทำให้ไม่สนใจในโครงการเพราะกลัวว่าตนเองจะยุ่งยากและเสียเวลาในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวิสวัสดิ์ หุ่นพยนต์ (2528 อ้างถึงใน เครือมาส สุจิตโต, 2546) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชน ชากจน กรณีศึกษามูบบ้านเขาตลับ ตำบลวัดน้ำลัด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

พบว่า การที่ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาของชุมชน เนื่องมาจากการที่ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพและเกรงว่าจะไม่มีผู้รับฟังความคิดเห็นของตน และสอดคล้องกับข้อสรุปของกรมการพัฒนาชุมชน (อ้างถึงใน โสรัง เทือกเพ็ช, 2537) ได้สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมกลุ่มผู้มีอาชีพเลี้ยงโค บ้านโป่งแดง อำเภอเมือง จังหวัดตาก ในประเด็นของการเข้าร่วมกลุ่ม พบว่า การที่กลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้นหรือเข้าร่วมมากขึ้น เป็นผลมาจากความคาดหวังถึงความสนใจของเจ้าหน้าที่ต่อกิจกรรมกลุ่ม และกลุ่มสลายตัวไปเป็นเพราะสมาชิกไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.5 แนวทางและข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ในชุมชนปริกตก ต่อเทศบาลตำบลปริก จากคำถามวิจัยข้อ 5 คือ แนวทางปรับปรุงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ในชุมชนปริกตก เป็นอย่างไร

จากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนปริกตก ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เนื่องจากชุมชนยังไม่ตระหนักว่ามูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมเท่าที่ควร รวมทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจและความต่อเนื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นผู้ดำเนิน การจัดการมูลฝอยของตนเองเพื่อช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น จึงควรหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงหลายวิธีการพร้อมๆกันไป ได้แก่

1. เนื่องจากบริเวณพื้นที่ฝังกลบจากการจัดการมูลฝอยของเทศบาลประสบปัญหาการจัดการไม่ถูกสุขลักษณะเพราะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาระบบการจัดการมูลฝอยบริเวณพื้นที่ฝังกลบให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานเท่าที่ควร ดังนั้นเทศบาลควรหาวิธีในการลดปริมาณมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด เพื่อสามารถลดปริมาณมูลฝอยในชุมชนและช่วยเพิ่มระยะเวลาการใช้หลุมฝังกลบในการกำจัดมูลฝอยชุมชน ตลอดจนลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณหลุมฝังกลบ โดยควรมีการส่งเสริมให้มีระบบการจัดการมูลฝอยในชุมชนที่เน้นเรื่องของการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากว่ามูลฝอยที่สร้างปัญหามากที่สุดในพื้นที่ฝังกลบคือมูลฝอยประเภทที่ย่อยสลายได้ โดยจุลินทรีย์ซึ่งปล่อยก๊าซมีเทนออกมา ส่งผลให้เกิดปัญหาภาวะโลกร้อน (พอล คอนเนต, 2545) และจากผลการศึกษา พบว่า มูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นประเภทมูลฝอยอินทรีย์ที่ได้จากเศษอาหาร เศษพืชผัก และเปลือกผลไม้ที่เกิดการทำเกษตรกรรม ประกอบกับในชุมชนได้มีการทำกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักและการทำจุลินทรีย์น้ำมาแล้ว แต่โครงการจุลินทรีย์น้ำได้รับการตอบรับจากชุมชนน้อย ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากประสบปัญหาและข้อจำกัด คือ การดำเนินโครงการจุลินทรีย์น้ำยังจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มที่วิจัย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาในการรวมกลุ่ม

และยังมองว่าเป็นการชั่งชั่งเสียเวลา อีกทั้งยังนิยมความสะดวกสบายที่สามารถหาซื้อจากร้านค้าได้ง่ายกว่า (วิวัฒน์ อึ้งเจริญ , 2546)

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และสนองค่านโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลปริก ตามแนวยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยการพัฒนาส่งเสริมอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชน โดยมุ่งเน้นการแปรรูปวัสดุในท้องถิ่น และส่งเสริมสนับสนุนด้านการจัดการแก่อาชีพเป้าหมาย (เทศบาลตำบลปริก, 2547) เทศบาลควรส่งเสริมชุมชนให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือเป็นสหกรณ์ในการทำปุ๋ยหมักและจุลินทรีย์น้ำในชุมชน โดยการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและด้านเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางเกษตรกรรม ตลอดจนการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์และสินค้าเพื่อการจำหน่ายและส่งออกให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เป็นการช่วยลดปริมาณมูลฝอยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และประหยัดค่าใช้จ่ายของชุมชน รวมทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของชุมชนเกิดความต่อเนื่องในระยะยาว ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจแก่ประชาชนในชุมชนให้มีวิสัยและกำลังใจในการทำงานเพื่อชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีการคัดแยกมูลฝอยจากแหล่งสร้างมูลฝอยหรือที่แหล่งกำเนิดควบคุมคู่ไปกับการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดการพึ่งพาหุ้หมักฝังกลบ และหลีกเลี่ยงการสร้างโรงงานเผามูลฝอยที่มีราคาแพง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคัดแยกมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ มูลฝอยรีไซเคิล เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยลดปริมาณมูลฝอยที่เป็นภาระของเทศบาลที่ต้องนำไปกำจัดได้ ดังที่ พอล คอนเนต (2545 : 34) ได้กล่าวว่า

“หัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาขยะ อยู่ที่การคัดแยกขยะ ณ แหล่งที่สร้างขยะหรือที่แหล่งกำเนิด ขยะกองหนึ่งมีสิ่งของเหลือใช้หลากหลายชนิด หากเรารู้จักแยกประเภทของขยะก่อนนำไปกำจัดก็คงไม่เกิดขยะ”

ซึ่งหากมีการจัดการที่ดี การคัดแยกมูลฝอยเหล่านี้อาจใช้เป็นยุทธศาสตร์สร้างงานในท้องถิ่นและสร้างโอกาสให้เกิดธุรกิจของชุมชนได้ ดังนั้นเทศบาลควรส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์รวมการรีไซเคิลมูลฝอยเพื่อเป็นจุดรองรับมูลฝอยของประชาชนในชุมชนก่อนที่ส่งไปขายยังแหล่งรับซื้อ โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือเป็นสหกรณ์ขึ้นในชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามารวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบดำเนินการและบริหารจัดการโดยประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูก จิตสำนึกที่ดีเพื่อให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าของมูลฝอย

นอกจากนี้ ควรมีการประสานความร่วมมือและขอการสนับสนุนเพื่อการสร้างเครือข่ายหรือภาคีจากองค์กรและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรชาวบ้าน สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหรืองบประมาณหรือกองทุน

สำหรับใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านมูลฝอยรวมทั้งด้านอื่นๆอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านกำลังใจ ด้านกำลังทรัพย์ และด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการส่งเสริมให้มีการบรรจุบุคลากร ในตำแหน่งนักสิ่งแวดล้อมศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นตัวแทนขององค์กรในการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินโครงการและกิจกรรมด้าน การจัดการมูลฝอย รวมทั้งเป็นผู้ประสานการดำเนินงานระหว่างเทศบาลและประชาชนให้เป็น ทิศทางเดียวกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดผลสำเร็จในระยะยาว ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่ บนพื้นฐานให้ประชาชนได้ช่วยเหลือและพึ่งตัวเองได้ หากองค์กรและหน่วยงานเหล่านั้นดองตัว ออกไป

2. จากผลการวิจัย พบว่า เทศบาลมีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานด้านชุมชน โดยเฉพาะด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชนจำนวนจำกัด ทำให้ขาดประสิทธิภาพด้านความต่อเนื่อง ในการปฏิบัติงาน ดังนั้นควรมีการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่และบุคลากรในด้านนี้ให้มากขึ้น รวมทั้ง ควรมีการปรับปรุงเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการมูลฝอยของเจ้าหน้าที่และบุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานจัดการมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งในเรื่องของ การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับประชาชนในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และหากเทศบาลมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณในการเพิ่มอัตราการจัด เจ้าหน้าที่และบุคลากรเพิ่ม เทศบาลควรมีการพัฒนาบทบาทและขีดความสามารถของแกนนำ ในชุมชนให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ให้สามารถมีสิทธิ์และอำนาจการตัดสินใจแทนเจ้าหน้าที่เทศบาล ในบางเรื่องได้ เพื่อรองรับการถ่ายโอนภารกิจต่างๆตามแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจของ แผนพัฒนาของเทศบาล ซึ่งจากการวิจัยพบว่า การดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านจัดการมูลฝอย ในชุมชนปรักคก ที่ผ่านมาและประสบความสำเร็จในระดับเบื้องต้นนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากการ กระตุ้นและสนับสนุนจากทีมวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกผู้ร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชนที่เป็นกลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนปรักคกซึ่งมีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมของประชาชนในชุมชน ดังนั้นควรมีการกระตุ้น ส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของแกนนำ กลุ่มดังกล่าว โดยใช้เทคนิควิธีการส่งเสริมทีมวิจัยให้เกิดทักษะความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด ความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาจิตสำนึกในการจัดการมูลฝอยอย่างถูกต้องให้แก่สมาชิกในชุมชน เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับทีมวิจัยให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ โดยอาจสนับสนุนในรูปแบบของค่าตอบแทน หรือรางวัลอื่นๆ

และจากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ในชุมชนปรักคกยังมีพื้นที่บางส่วนของประชาชน ไม่สามารถให้ความร่วมมือได้เต็มที่ ดังนั้นเทศบาลควรมีการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโดยมี การจัดระบบ Zoning ของโครงการและกิจกรรมต่างๆด้านการจัดการมูลฝอยในชุมชนให้ครอบคลุม

ทั้งชุมชนและเป็นระบบ โดยมีการขยายจำนวนของสมาชิกกลุ่มแกนนำเพื่อส่งเสริมสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนที่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการ ในชุมชนให้มีโอกาสแสดงบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือ รับผิดชอบและดำเนินการแก้ปัญหามูลฝอยในบริเวณพื้นที่ของตน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุดและเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนช่วยกระจาย บทบาทและอำนาจเพื่อไม่ให้เกิดการกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการช่วย แบ่งเบาภาระงานไม่ให้เกิดการสั่งสมและซ้ำซ้อน และทำให้การทำงานเป็นทีมและเป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานโดยประชาชนมีส่วนร่วมเกิดความสำเร็จและยั่งยืน

3. เทศบาลควรจัดให้มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และ เสริมสร้างให้ความรู้แก่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมด้านจัดการ มูลฝอยในรูปแบบอื่นๆเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นไปที่การลดปริมาณมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด โดยใช้ เทคนิคและกลยุทธ์ในเชิงรุก หรือหารูปแบบ วิธีการสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการ ดำเนินงาน เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ได้มีประสบการณ์ในการร่วมโครงการและกิจกรรมจัดการ มูลฝอยในชุมชนมาแล้ว แต่เหตุที่ประชาชนชนในชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร เพราะปัญหา มูลฝอยยังเป็นเรื่องใหม่และไกลตัวสำหรับประชาชน ประชาชนยังมีความเชื่อและเคยชินกับ พฤติกรรมการจัดการมูลฝอยแบบเดิม คือ ไม่คิดว่าปัญหามูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญพอที่กระทบต่อ การดำเนินชีวิตของตนเองเท่าปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และการนำมูลฝอยไปทิ้งในถังเพื่อให้ เทศบาล ทำหน้าที่นำไปกำจัดต่อไปเป็นการจัดการที่ถูกต้องแล้ว อีกทั้งที่ผ่านมานโยบายแก้ไขของ ภาครัฐ มักเน้นเรื่องของการพัฒนาเทคโนโลยีในการจัดการมูลฝอยโดยการหาวิธีการกำจัดเพื่อให้ ลดปริมาณมูลฝอยมากกว่าการหาวิธีการลดขั้นตอนการผลิตมูลฝอย ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ ปลายเหตุ

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาปัญหามูลฝอยที่ต้นเหตุ เทศบาลควรรณรงค์ ส่งเสริม ให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อปลูกจิตสำนึกให้แก่ประชาชน ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง โดยเน้นในเรื่องของการลดปริมาณการอุปโภคบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยและเกินความจำเป็น และนำหลัก 5 R มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหามูลฝอยให้เกิดผลอย่างยั่งยืน ดังแนวคิดของ พอล คอนเนต (2545: 85) ที่กล่าวว่า

“การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุสำหรับวิกฤติการณ์ขยะ เราต้องตระหนักว่าคำถามไม่ใช่ ‘เราจะทิ้งขยะที่ไหน’ แต่คำถามควรจะเป็น ‘ทำอย่างไรเราจะไม่สร้างขยะ’ กุญแจสำหรับ ไขปัญหาไม่ใช่การจัดการขยะ แต่เป็นการจัดการทรัพยากร เป็นการจัดการตัวเราเอง ธรรมชาติไม่ ผลิตขยะ แต่ขยะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการรวมวัสดุทุกชนิดที่เราคิดว่าไม่ต้องการเข้าด้วยกัน เมื่อเราคัดแยกวัสดุแต่ละชนิดแล้ว เป็นการแก้ปัญหาอย่างสมเหตุสมผล”

นอกจากนี้ ควรมุ่งเน้นขยายผลจากประชาชนทั่วไปในชุมชนชุมชนไปสู่เด็กและเยาวชนในสถาบันการศึกษา เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ได้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบสำคัญที่จะเกิดขึ้นในอนาคตรวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหา โดยผ่านสื่อการศึกษาและการเรียนการสอนเพื่อให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่เด็กและเยาวชนเหล่านี้ จัดให้มีโครงการและกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอยขึ้นในโรงเรียน เพื่อให้ได้มีการบูรณาการทักษะความรู้ ความความเข้าใจ ความชำนาญ และการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการถ่ายทอดกระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการร่วมกัน (Co-management learning) เพื่อปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแม้วิธีการดังกล่าวใช้แก้ปัญหาไม่ได้ทั้งหมด และต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนาน แต่นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีสำหรับทำให้ประชาชนเกิดความตระหนัก และมีจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันแก้ไขปัญหการจัดการมูลฝอยให้เกิดประสิทธิภาพ ตลอดจนและสามารถนำไปสู่การพัฒนาในระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการประเมินผลติดตามโครงการและกิจกรรมอื่นๆ ที่จะเข้ามาดำเนินการด้านการจัดการมูลฝอยอย่างต่อเนื่อง เพื่อศึกษาแนวทางที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของโครงการต่อไป เนื่องจากที่ผ่านมาโครงการและกิจกรรมด้านจัดการมูลฝอยในชุมชนปรกติตก เป็นการดำเนินการในระยะสั้นซึ่งยังไม่สามารถเกิดความยั่งยืนได้
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยในชุมชนในพื้นที่อื่นซึ่งอยู่ในโครงการนำร่องที่เป็นลักษณะเดียวกัน เพื่อนำไปสู่การหารูปแบบที่เหมาะสมในการนำมาปรับปรุงและเป็นแนวทางในการจัดการมูลฝอยที่ชัดเจน
3. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการมูลฝอยให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบหรือวิธีการอื่นๆ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น